

1. UVOD

Do sada smo se bavili održavanjem kratkoročne ravnoteže u gospodarstvu mijenjanjem krivulje agregatne potražnje. Sada ćemo se baviti održavanjem dugoročne ravnoteže, mijenjanjem krivulje agregatne ponude. Povećanje krivulje agregatne ponude, a to znači i krivulje proizvodnih mogućnosti, dugoročan je proces. Povećanje krivulje proizvodnih mogućnosti osnova je cjelokupnog gospodarskog razvoja.

Ekonomisti su se od samih početaka razvitka moderne ekonomske znanosti pa do danas bavili problemima gospodarskog razvoja, povećanje nacionalnog bogastva i društvenog blagostanja. Već iz naslova glavnog djela Adama Smitha, objavljenog 1776. godine, kojim su udareni temelji modernoj ekonomskoj znanosti "Inquiry into Nature and Causes of the Wealth of Nation", vidimo da je osnovna preokupacija povećanje bogastva blagostanja naroda. Po A. Smithu gospodarski razvoj počinje s podjelom rada. Podjela rada povećava produktivnost. Produktivnost povećava narodni dohodak. Povećanje narodnog dohodka omogućuje povećanje potrošnje. Povećanje potrošnje omogućuje povećanje podjele rada, proizvodnje itd. Na rad A. Smitha nadovezali su se radovi mnoštva drugih ekonomista sve do današnjih dana.

Teorija gospodarskog razvoja razvijala se naročito nakon II. svjetskog rata. U tom razdoblju razlikujemo tri pristupa. Neposredno nakon rata naglasak je stavljen na rast proizvodnje. U 1960-tim godinama razvijen je model jednakosti, koji model rasta proizvodnje dograđuje socijalnim pitanjima kao što su smanjivanje siromaštva i preraspodjela imetka. U 1980-tim godinama model je opet proširen, uključivanjem koncepta "održivog rasta" koji održava sve veću brigu o okolišu. *Održivi se razvoj* definira kao onaj razvoj u kome svaka generacija sljedećoj prodaje sok "neto resursa" koji je per capita terminima nije manji od onoga koji je naslijedila. Pritom se u "neto resurse" uključuju prirodni resursi, okoliš, znanje, tehnologija te fizički i ljudski kapital.

2. Pojam gospodarskog razvoja

Gospodarski razvoj možemo definirati kao dinamični proces povećanja stupnja zadovoljenja ljudskih potreba.¹ To je proces stalne mjene i ljudskih potreba i mogućnosti njihova zadovoljenja. Zato se gospodarski razvoj može shvatiti kao stalna utrka između ljudskih potreba i mogućnosti njihova zadovoljenja, u kojoj mogućnosti nastoje dostići potrebe. Veći stupanj razvoja proizvodnih mogućnosti, što znači povećanje količine i kvalitete proizvodnih faktora kao i stupnja efikasnosti njihove uporabe, omogućuje i veći stupanj zadovoljenja materijalnih potreba društva i kvalitetu življenja (bolji okoliš i zdravlje i dr.)

Definicija gospodarskog razvoja koju smo dali dovoljno je općenita i prihvatljiva svim ekonomistima. Međutim, moderni ekonomisti žele sve mjeriti. Zato se odmah postavlja pitanje kako mjeriti stupanj gospodarskog razvoja. U tome se ekonomisti slažu. Većina ipak prihvaća razinu domaćeg proizvoda kao mjeru tempa gospodarskog razvoja.²

Prve međunarodne usporedbe stupnja razvijenosti obavljaju se obično na temelju razine per capita proizvoda, dok se brzine razvoja mjere stopama rasta realnog domaćeg proizvoda. No, tu se odmah

---

¹ Privredni razvoj na sličan način definiraju i mnogi teoretičari privrednog razvoja. Navest ću jedan karakterističan: "Privredni razvoj znači proces koji čini ljude bogatijima, povećavajući količinu dobara i usluga kojima raspoložu i tako povećavajući spektar izbora koji im stoji na raspolaganju". Walter Elkan: *An Introduction to Development Economics*, Penquin, 1973, str.

² Ostale često rabljene mjere ekonomske razvijenosti su: očekivano trajanje života, stupanj smrtnosti djece, stopa nepismenosti, utrošak energije po stanovniku, potrošnja kalorija po stanovniku, stupanj urbanizacije i dr.

javlja problem roka u kojem će se mjeriti porast domaćeg proizvoda. Naime, može se dogoditi da i u jednoj nerazvijenoj zemlji zbog različitih razloga dođe do kratkoročnog naglog porasta domaćeg proizvoda. Doduše, ni tu se ne specificira koliko dugo treba biti to dugoročno razdoblje u kojem porast domaćeg proizvoda treba mjeriti. Nadalje, porast domaćeg proizvoda treba biti mjereno u realnim terminima, to znači, očišćen od utjecaja porasta cijena, dakle deflacioran. Budući da porast materijalnog blagostanja pojedinca više odražava, per capita domaći proizvod, mnogi ekonomisti preporučuju tu mjeru stupnja gospodarskog razvoja.

Na temelju svega toga možemo gospodarski razvoj definirati kao proces dugoročnog porasta realnog domaćeg proizvoda, kako ukupnog, tako i po glavi stanovnika.

2.1 Glavne značajke razvijenih zemalja

Iako ne postoji standardni uzorak razvoja, koji bi se mogao preporučiti nerazvijenim zemljama da ga striktno sljede, ipak im kod izrade strategije njihova dugoročnog razvoja (dugoročnog plana razvoja) kao vodilje za određivanje ciljeva, a i politike dugoročnog razvoja mogu poslužiti glavne karakteristike razvijenih zemalja. Međutim, valja napomenuti da svaka zemlja u razvoju na mora temelju svojih specifičnih ograničenja izraditi svoju vlastitu strategiju dugoročnog razvoja. Kod toga iskustva razvijenih zemalja mogu pomoći da se ne ponavljaju njihove pogreške i da se smanje razvojni troškovi.

Razvijene zemlje imaju neke zajedničke karakteristike u ekonomskoj, političkoj i u socijalnoj sferi.

U ekonomskoj sferi zajedničke su karakteristike razvijenih zemalja, visoka kapitalna opremljenost i visoka produktivnost rada, postupno povećanje udjela industrije i usluga u B.D.P. na račun poljoprivrede, stimuliranje poduzetništva, visoki stupanj uključenosti u međunarodnu razmjenu; razvija sustav financijskih institucija i tržišta kapitala, razvijen sustav komunikacija; razvijen pravni sustav i zaštita privatnog vlasništva, razvijena briga za očuvanje okoliša.

U političkoj sferi zajednička obilježja (uza sve raznolikosti) razvijenih zemalja su: demokratska vlast i višestranački sustav; osobna sloboda svakog pojedinca; nepostojanje diskriminacije bilo rasne, vjerske, nacionalne ili političke.

U socijalnoj sferi zajednička obilježja razvijenih zemalja su: socijalna skrb siromašnih i hendikepiranih osoba; porast stupnja urbanizacije; porast stupnja zdravstvene zaštite; porast stupnja obrazovanja; smanjivanje (s tendencijom eliminiranja) nepismenosti.

Stope rasta razvijenih industrijskih zemalja izrežene u rastu realnog domaćeg proizvoda *per capita* bile su ovakve: